

Benny Jacobsson, *Den sjunde världsdelen: västgötar och Västergötland 1646–1771: en identitetshistoria* (Stockholm: Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistoria, 2008). 498 s.

I sin doktorsavhandling, försvarad hösten 2008, har Benny Jacobsson velat undersöka uttryck för regional identitet i det tidigmoderna Sverige. Landskapet som valts för ändamålet är Västergötland, eftersom detta hela tiden tillhört det svenska riket. Tidsperioden är av praktiska skäl avgränsad med så precisa årtal som 1646 och 1771.

På det hela taget är det ett väldisponerat arbete som presenteras. Inledningen behandlar för undersökningen relevanta begrepp och definitioner. Där återfinns både teoretiska och metodiska överväganden; identitetsbegreppet ägnas av förklarliga skäl en särskilt omfattande behandling. Jacobsson vill utifrån sitt material dela upp den regionala identiteten i tre idealtypiska huvudkategorier. Den *monumentalistiska* karakteriseras av en inriktning på det storslagna och förflutna. Det *inventariska* däremot håller sig i samtiden, kartlägger nyttigheter och värdesätter också det lilla. Den *kritiska* är vänd mot framtiden, den vill omvandla och omvärdera. Detta slags identitet hör snarast till senare tidsperioder, och är därför i stort sett helt frånvarande i avhandlingen. Som avslutning på inledningskapitlet finner läsaren en överblick över tidigare forskning och en beskrivning av de källor som legat till grund för undersökningen. Det sistnämnda är i sammanhanget särskilt intressant.

Jacobsson har nämligen använt sig av materialkategorier som alltför ofta tenderar att förbigås av forskningen. I avhandlingens tidigare del rör det sig om akademiska orationer och dissertationer. Förutom själva huvudtexterna beaktas även de sociala kringtexter (dedikationer, gratulationer, etc.) som av hävd bifogades i den tryckta slutprodukten. Till Jacobssons retoriska, strukturella och tematiska analyser har lagts omfattande redogörelser för texternas tillkomst och kontext. Här skisseras genrens bakgrund och vilka krav dessa har ställt på texternas utformning. Här tecknas också en bild av studentnationerna under perioden, men fokus ligger givetvis på Västgöta nation. Dessutom ges ett antal exempel på uttryck för västgötsk identitet som föregår eller är samtida med de aktuella texterna. Jacobsson har uppenbarligen ägnat åtskilliga år åt att gräva i arkiven, inte minst i de rika samlingarna vid Skara stifts- och landsbibliotek. Det resultat han levererar är också imponerande. Detta gäller i särskild grad när dissertationsmaterialet avhandlas.

Sjuttio dissertationer med västgötsk anknytning från tidsperioden blir då föremål för behandling. Beskrivningar av temata, kringtexter och identitetens olika uttryck har kompletterats med en ganska omfattande granskning av den skrivprocess som ledde fram till de tryckta dissertationerna. De tre fallstudier som ingår i avsnittet ger fascinerande inblickar i respektive författares överväganden under arbetet med de topografiska dissertationerna. Återigen har Jacobsson gjort flitigt bruk av bevarat arkivmaterial; utvecklingen motiveras delvis av att detta slags beskrivningar av skrivprocesser saknas i tidigare forskning. Avsteget från avhandlingens huvudsakliga ärende vägs därför med råge upp av relevansen i det som presenteras. Både för orationerna och för dissertationerna gäller (med ett undantag) att det är den *monumentalistiska* identiteten som är den starkt tongivande, skall det tilläggas.

Följande del av avhandlingen behandlar Sven Wilskmans ambitiösa och ofullbordade projekt till Västergötlands beskrivning. Material från detta finns bevarat i handskrift. Efter beslut i domkapitlet hade Wilskman bland annat sänt ut ett memorial till stiftets prästerskap med anmodan om att beskriva sina församlingar enligt en fastställd plan. Den upptog kategorierna *Politica, Physica, Oeconomica* och *Historica*. Sammanlagt inkom till slut dock endast 42 beskrivningar, och Jacobsson gör belysande nedslag i några av dem på särskilda temata. Stycket avslutas med en diskussion om vilket slags identitet Wilskman representerar. Föga förvånande är det, med Jacobssons terminologi, den *inventariska* som dominerar här.

Avslutningsvis riktas ljuset mot två otryckta orationer till Västergötlands lov. Bägge hölls av studenter i Skara 1751 och 1771 inför deras stundande avfärd till Uppsala för studier vid universitetet. I kontextbeskrivningen ges goda inblickar i den intellektuella miljön i Skara vid denna tid. Särskild uppmärksamhet ägnas de båda lektorerna vid gymnasiet, Petrus Rydhenius och Sven Hof, samt medlemmarna i det mycket kortlivade topografiska sällskapet. Det senare har för övrigt i två rubriker omvandlats till »typografiska sällskapet»; antalet stavfel och felskrivningar är genomgående irriterande högt, skall det sägas. Själva orationerna står till sin karaktär mellan den *monumentalistiska* och den *inventariska* identiteten, enligt Jacobsson. De rymmer inslag av båda, men tendensen är att det inventariska ges ett allt större utrymme.

Som redan framhållits är det ett betydande material Jacobsson har gått igenom. Dessutom är stora delar av det på latin och det allra mesta verkar korrekt

uppfattat, med några mindre och mestadels obetydliga undantag. Det är också de på empirin byggda delarna av boken som är dess verkliga styrka. Här finns åtskilligt med relevant och intressant information om Västergötlands intellektuella historia. Det är därför både förvånande och beklagligt att se att utgåvan saknar indices över huvud taget. Användbarheten lär minska betänkligt därav, och tyvärr kan inte den sökbara versionen av avhandlingen i Diva-databasen väga upp bristen (Digitala Vetenskapliga Arkivet, www.diva-portal.org).

Vidare är man som läsare tacksam över Jacobssons avsikt att låta hans egen bild av källor och kontext styra berättelsen (s. 22), vilket även uttrycks i de metodiska övervägandena under rubrikerna »kommunikativ tilltro» och »kontextuell läsning». Några av de teoretiska reflektioner som har satts på pränt i inledningskapitlet är nämligen knappast oundgängliga för den undersökning som följer. Dessutom är de inte särskilt övertygande.

Vi förbigår här frågan huruvida de intressen som de *monumentalistiska*, *inventariska* och *kritiska* kategorierna representerar verkligen bäst förstås ur ett identitetsperspektiv. I synnerhet måste läsaren ställa sig frågande till Jacobssons försök att beskriva den semantiska utvecklingen av ordet identitet. Den tankekonstruktion han givit den inte lite konstiga benämningen *identitetens metonymiska flykt* (kapitel 1.3.1) faller på omständigheten att någon metonymi inte har det minsta med saken att göra, varken enligt Vossius' definition i *Elementa rhetorica*, som Jacobsson hänvisar till, eller någon annan vedertagen sådan.

Ett frågetecken bör även sättas efter Jacobssons aversioner mot att betrakta identiteter som något som skapas i relation till »den andre». I det teoretiska inledningskapitlet (1.3.6) som berör frågan ges i tre punkter de viktigaste skälen till att detta begrepp, som är vanligt förekommande vid försök att förklara identiteters uppkomst, inte brukats i avhandlingen. Ett av dem gäller omständigheten att västgötarna var underordnade den nationella identiteten, som svenskar, och att »ett konstruerande av västgötaidentitet gentemot 'den andre' i smålänningens eller värmlänningens skepnad vore kontraproduktivt för konstruktionen av den överordnade, tyngre vägande identiteten, den nationella, den svenska» (s. 37). Dels verkar det som att Jacobsson i alltför stor utsträckning antar att kontrast måste innebära konflikt, dels går det inte att undvika misstanken att han i denna fråga tvingar på materialet sina kategorier och sina föreställningar om hur det *borde* förhålla sig, trots att han själv varnar för ett sådant förfarande bara på sidan innan.

På ett ställe i det undersökta materialet (i Falcks oration 1751) har Jacobsson sett att Västergötlands ljuvlighet ställs mot grannlandskapens dystra natur. »Skulle man på detta grunda påståendet att identiteter konstrueras i relation till andra skulle soppan bli tunn», skriver han då (s. 394). I sammanhanget skulle det dock vara intressant att veta hur han ser på det faktum, som han själv betonar (s. 147), att det är Västgöta nation som är den viktigaste institutionen i den identitetshistoria som berättas. Hur kommer det sig att västgötarna verkar bli extra mycket västgötar så fort de hamnat i exil i Uppsala eller någon annanstans? Torftigheten i Jacobssons empiriska belägg åt någode- ra hållet föranleder snarast misstanken, att identiteters eventuella konstruktion gentemot »den andre» måste undersökas på andra ställen än i skriftliga uttryck i disserterationer, orationer, etcetera.

Till bokens styrka hör alltså, som påpekats ovan, att dess undersökning genomförs enligt sunda metodiska överväganden. Inledningskapitlens teoretiska utsvävningar får därför inte särskilt stor inverkan i praktiken. Medan den teori som läggs fram i avhandlingen lär bli kortlivad, kommer själva resultatdelen av denna studie i Västergötlands identitetshistoria stå sig under mycket lång tid. Sin stora förmåga till god arkivforskning, i ett omfattande material med såväl svenska som latinska texter, har Jacobsson demonstrerat på ett övertygande sätt i sin doktorsavhandling.

Peter Sjökvist

Nina Javette Koefoed, *Besovede kvindfolk og ukærlige barnefædre: køn, ret og sædelighed i 1700-tallets Danmark* (Köpenhamn: Museum Tusulanums forlag, 2008). 390 s.

I det lutherska ortodoxa Norden var all utomäktenskaplig sexualitet strängt kriminaliserad. Det var först i början av 1800-talet som utomäktenskapliga samlag mellan ogifta personer avkriminaliserades i Danmark vid första och andra försöken. En viss kriminalisering kvarstod således fram till *Straffeloven* 1866 där upprepat utomäktenskapligt sexuellt umgänge och otrohet i äktenskapet fortfarande var kriminaliserat men placeras under enskilt åtal.

I denna innehållsrika studie undersöker den danska historikern Nina Javette Koefoed den utomäktenskapliga sexualiteten i Danmark under perioden 1683–1812. Det är laggivningen som ligger till grund för de